

Slovensko: Medziodborový protokol

DIS-CONNECTED:
ZARIADENIA A PROGRAMY
PRE ĽUDÍ S POSTIHNUTÍM
NA PREVENCIU NÁSILIA
NA ŽENÁCH
A DĚTOCH

101049690- DIS-CONNECTED

Zariadenia a programy pre ľudí s postihnutím s cieľom prevencie násilia na ženách a deťoch (101049690 – CERV-2021-DAPHNE)

SLOVENSKO: Medziodborový protokol

Február 2025

Fórum pre ľudské práva (FORUM)

**Co-funded by
the European Union**

Stanoviská a názory vyjadrené v tomto dokumente patria výlučne autorovi (autorom) a nemusia nevyhnutne odrážať názory Európskej únie ani Európskej komisie. Za tieto názory nemôžu niešť zodpovednosť Európska únia ani poskytovateľ grantu.

Obsah

OBSAH.....	3
ÚVOD	4
SLOVENSKÝ KONTEXT A LEGISLATÍVNY RÁMEC	4
ÚLOHA KLÚČOVÝCH NÁRODNÝCH OCHRANNÝCH ORGÁNOV	5
ZÁKLADNÉ KOMPONENTY PROTOKOLU	6
1. Zoznam odporúčanych kontaktov a informačné materiály.....	6
2. Kontaktné miesta a monitorovacie orgány.....	6
3. Prístup k podporným službám bez nutnosti právnych podaní	6
4. Terénna práca a prítomnosť v inštitúciách	6
KLÚČOVÉ SYSTÉMOVÉ ZLEPŠENIA NA ZÁKLADE MONITORING A ŠKOLENÍ.....	7
KLÚČOVÉ ZISTENIA Z NÁRODNÝCH PRACOVNÝCH SKUPÍN A MONITOROVACÍCH NÁVŠTEV	7
ODPORÚČANIA A ĎALŠIE ÚVAHY	8
OČAKÁVANÉ VÝSLEDKY A ĎALŠIE KROKY	8
<i>Ďalšie kroky pri implementácii:.....</i>	<i>9</i>
<i>Dlhodobá udržateľnosť protokolu:.....</i>	<i>9</i>
ZODPOVEDNOSTI KLÚČOVÝCH ORGANIZÁCIÍ	9
ZÁVER	10

Úvod

Medziodborový protokol (CDP – Cross-Disciplinary Protocol) bol vypracovaný s cieľom posilniť spoluprácu medzi odborníkmi, ktorí poskytujú podporu **ženám a deťom s intelektuálnym a psychosociálnym postihnutím**, ktoré zažili **domáce násilie alebo inštitucionálne zneužívanie** na Slovensku. Tento protokol je výsledkom **projektu DIS-CONNECTED (101049690 – CERV-2021-DAPHNE)** a nadväzuje na diskusie, ktoré sa uskutočnili počas **deviatich stretnutí Národnej pracovnej skupiny (NWG), národného tréningového stretnutia a monitorovacích návštev** v zariadeniach sociálnych služieb.

Tieto diskusie a monitorovacie návštevy poskytli štruktúrovaný rámec na **zlepšenie prístupu k podporným službám pre obeť, zdokonalenie metódik podpory obetí a posilnenie spolupráce medzi rôznymi sektormi**. Protokol zahŕňa právne, sociálne a praktické opatrenia na **zvýšenie úrovne ochrany, intervencie a podpory obetí** a súčasne je v súlade s vnútroštátnymi a medzinárodnými záväzkami Slovenska.

Slovenský kontext a legislatívny rámec

Na Slovensku pretrvávajú **systémové výzvy** pri zabezpečovaní prístupu k podporným službám pre obeť rodovo podmieneného násillia, najmä pre ľudí s postihnutím. Slovenská **Národná stratégia na ochranu a podporu obetí domáceho násillia** uznáva potrebu inkluzívnych podporných štruktúr, avšak **stále existujú bariéry**, vrátane **obmedzenej dostupnosti špecializovaných služieb, nedostatočných mechanizmov na oznamovanie a nedostatočnej medzisektorovej spolupráce**.

Monitorovacie návštevy poukázali na **výrazné rozdiely medzi jednotlivými inštitúciami** z hľadiska prístupnosti, kvality starostlivosti a ochrany práv obyvateľov. Kým niektoré zariadenia ponúkajú **prostredie podobné domácej starostlivosti a komunitnú podporu**, iné si zachovávajú **vysoko inštitucionalizované nastavenie**, ktoré **obmedzuje mieru autonómie, súkromia a individuálnej starostlivosti o obyvateľov**.

Tento protokol vychádza z povinností Slovenska podľa **Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím (CRPD)**, **Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násilliu na ženách a domácejmu násilliu a boji proti nemu (Istanbulského dohovoru)** a **Národného akčného plánu na predchádzanie a elimináciu násillia páchaného na ženách**. Integruje **opatrenia citlivé na potreby ľudí s postihnutím do existujúceho právneho a sociálneho rámca na podporu obetí**.

Úloha kľúčových národných ochranných orgánov

Niekoľko inštitúcií zohráva kľúčovú úlohu pri **ochrane žien a detí so zdravotným postihnutím pred násilím** a pri zabezpečovaní prístupu k spravodlivosti:

- **Úrad komisára pre osoby so zdravotným postihnutím** – zodpovedá za monitorovanie a presadzovanie práv ľudí s postihnutím, vrátane ochrany pred násilím a zaistenia prístupu k spravodlivosti.
- **Slovenské národné stredisko pre ľudské práva** – pôsobí ako monitorovací orgán pre rovnaké zaobchádzanie a poskytuje právnu pomoc obetiam diskriminácie a násillia.
- **Kancelária verejného ochrancu práv (ombudsmana)** – dohliada na dodržiavanie ľudských práv, vrátane prípadov násillia voči ľuďom s postihnutím, a môže zasiahnuť pri individuálnych sťažnostiach.
- **Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny** – riadi sociálne služby, krízovú intervenciu a financovanie podporných programov pre obeť.
 - **Inšpekcia v sociálnych veciach** v rámci Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny zohráva kľúčovú úlohu pri monitorovaní zariadení sociálnych služieb, zabezpečovaní dodržiavania kvalitatívnych štandardov a vyšetrovaní sťažností týkajúcich sa zneužívania, zanedbávania a porušovania práv. Vykonáva inšpekcie, dohliada na oznamovacie mechanizmy a spolupracuje s organizáciami na podporu obetí a so združeniami na ochranu práv ľudí s postihnutím na zlepšovaní podmienok v zariadeniach. Na ochranu obetí a predchádzanie násilliu je nevyhnutné posilňovať jej monitorovaciu kapacitu, spoluprácu s podpornými službami a školenia o prístupoch zohľadňujúcich traumu.
- **Ministerstvo spravodlivosti** – zodpovedá za sprístupnenie spravodlivosti pre obeť so zdravotným postihnutím a spolupracuje s advokátskymi komorami pri poskytovaní špecializovanej právnej pomoci.
- **Mimovládne organizácie a neziskový sektor** – vrátane Aliancie žien Slovenska a sietí na podporu ľudí so zdravotným postihnutím, ktoré poskytujú advokáciu, priamu pomoc a školenia pre odborníkov.

Efektívna **spolupráca týchto inštitúcií** a podporných organizácií je nevyhnutná na **predchádzanie násilliu, realizáciu intervencií a zabezpečenie prístupu k spravodlivosti**.

Základné komponenty protokolu

1. Zoznam odporúčaných kontaktov a informačné materiály

- Vypracovať a priebežne aktualizovať **adresár špecializovaných služieb** pre obeť so zdravotným postihnutím.
- Vytvoriť **informačné materiály** (tzv. „fact sheets“) prispôsobené potrebám odborníkov a obetí, v ľahko čitateľných formátoch.
- Vypracovať **jasné pokyny pre prvý kontakt** s prípadmi ľudí s zdravotným postihnutím.

2. Kontaktné miesta a monitorovacie orgány

- Určiť **kontaktné miesto** pre rodovo podmienené násilie v rámci národného monitorovacieho orgánu pre CRPD/NPM.
- **Podporovať spoluprácu** medzi organizáciami na podporu obetí, monitorovacími orgánmi a inštitúciami pre ľudské práva.

3. Prístup k podporným službám bez nutnosti právnych podaní

- Zaviesť **dôverné mechanizmy oznamovania**, ktoré umožnia obetiam vyhľadať pomoc aj bez oficiálneho podania sťažnosti.
- Posilniť **možnosti anonymného oznamovania** v inštitucionálnych prostrediach.
- Poskytovať **školenia odborníkom** a pracovníkom sociálnych služieb o prístupoch citlivých na traumu.

4. Terénna práca a prítomnosť v inštitúciách

- Umožňovať **pravidelné terénne návštevy** zo strany organizácií na podporu obetí v sociálnych zariadeniach a komunitných programoch..
- Zavádzať **iniciatívy vzájomnej podpory** (peer-support), v rámci ktorých vyškolení ľudia s vlastnou skúsenosťou poskytujú pomoc obetiam.
- Organizovať **osvetové kampane a školenia pre personál** sociálnych zariadení o prístupoch zohľadňujúcich špecifiká ľudí s postihnutím a prevencii násilia.

Kľúčové systémové zlepšenia na základe monitoring a školení

- **Posilnenie praktického monitorovania inštitúcií** – Implementácia metodík na systematické hodnotenie kvality služieb a práv ľudí s postihnutím.
- **Zvýšenie účasti expertov so skúsenosťou na monitorovaní** – Zapojenie ľudí s postihnutím do hodnotenia a navrhovania zlepšení v systéme sociálnej starostlivosti.
- **Jasnejšia metodológia pre monitorovacie návštevy** – Vypracovanie odporúčaní a štandardizovaných postupov pre odborníkov, ktorí vykonávajú inšpekcie zariadení sociálnych služieb.
- **Kvalitnejšie školenia pre odborníkov** – Špecializované školenia vychádzajúce zo skúseností získaných pri monitorovacích návštevách; model vzdelávania vedený ľuďmi s postihnutím (disability-led training), ktorý zaručí účasť ľudí s postihnutím na osvetových kampaniach a vzdelávaní personálu.

Kľúčové zistenia z národných pracovných skupín a monitorovacích návštev

Diskusie v rámci **národných pracovných skupín** a **samotné monitorovacie návštevy** priniesli zásadné poznatky, ktoré formovali tento protokol:

- **Inštitucionálne bariéry** – Mnohé zariadenia sociálnych služieb zostávajú nastavené príliš inštitucionálne, čo obmedzuje súkromie, autonómiu a možnosť výberu pre obyvateľov.
- **Zapojenie ľudí s postihnutím** – Ich priama účasť na výskume, advokácii a monitorovaní je kľúčová.
- **Posilňovanie sietí sebaobhajovacích skupín (self-advocacy)** – Spolupráca medzi ľuďmi, ktorí sa zastupujú sami, a organizáciami venujúcimi sa právam ľudí s postihnutím je prioritou.
- **Zlepšovanie monitorovacích a oznamovacích mechanizmov** – Nedostatok systematickej dokumentácie o násilí v inštitúciách bol identifikovaný ako závažný nedostatok.
- **Zapojenie odborníkov s vlastnou skúsenosťou** – Účasť ľudí s reálnou skúsenosťou pri hodnotení kvality služieb a pri kontrole dodržiavania ľudských práv je nevyhnutná.
- **Bariéry pri prístupe k podpore** – Problémy s komunikáciou, legislatívne prekážky a fyzická neprístupnosť musia byť riešené systematicky.

- **Príklady dobrej praxe z Čiech a Slovenska** – Komparatívne poznatky z monitoringu neľudského zaobchádzania v Českej republike poskytl cenné odporúčania pre Slovensko.

Odporúčania a ďalšie úvahy

- **Prispôsobenie legislatívneho rámca** – Presadzovať legislatívne zmeny, ktoré zabezpečia prístup k podporným službám pre ľudí s postihnutím bez nutnosti viesť právne konanie.
- **Školenia a budovanie kapacít** – Poskytovať medziodborové školenia pre odborníkov, ktorí pracujú s ľuďmi s postihnutím.
- **Zlepšenie prístupnosti a inklúzie** – Zabezpečiť, aby boli informačné materiály a zoznamy kontaktov dostupné v alternatívnych formátoch (ľahko čitateľný text, braillovo písmo, videá v posunkovom jazyku). Posilniť úlohu sebaobhajovacích skupín pri formovaní politík a praxe.
- **Zber dát a monitorovanie** – Posilniť zber dát o násilí na ženách a deťoch so zdravotným postihnutím.
- **Efektívnejšia koordinácia medzi zainteresovanými stranami** – Definovať konkrétne kroky na spoluprácu medzi sociálnymi pracovníkmi, právnymi profesionálmi a advokátmi pre práva ľudí s postihnutím.
- **Zlepšovanie podmienok v inštitúciách** – Zabezpečiť viac súkromia, autonómie a dôstojnosti v zariadeniach sociálnej starostlivosti.
- **Digitálny prístup k službám** – Rozvíjať online mapu podporných služieb (napr. s využitím Google Maps API), aby bol k dispozícii prehľad služieb v reálnom čase.

Očakávané výsledky a ďalšie kroky

Zlepšením spolupráce medzi kľúčovými aktérmi sa protokol zameriava na dosiahnutie:

- Jasných a systematických mechanizmov odporúčania medzi službami podpory obetí a organizáciami na ochranu práv ľudí s postihnutím.
- Lepšej ochrany a mechanizmov včasnej intervencie v zariadeniach sociálnej starostlivosti.
- Monitorovacieho systému zabezpečujúceho priebežné hodnotenie podmienok v inštitúciách.
- Zvýšenej participácie ľudí s postihnutím pri tvorbe politík a služieb, ktoré ovplyvňujú ich životy.

Ďalšie kroky pri implementácii:

- Zriadenie národnej pracovnej skupiny pod vedením Úradu komisára pre osoby so zdravotným postihnutím a organizácií občianskej spoločnosti na dohľad nad implementáciou.
- Vypracovanie vzdelávacieho programu pre sociálnych pracovníkov, inšpektorov a organizácie podporujúce obeť, ktorý zabezpečí informovaný a citlivý prístup.
- Zabezpečenie pravidelných monitorovacích návštev nezávislými orgánmi, s účasťou expertov so skúsenosťou.
- Spustenie osvetovej kampane pre zamestnancov inštitúcií, právnych profesionálov a širokú verejnosť s cieľom podporiť nahlasovanie incidentov a zlepšiť prístup k pomoci.

Dlhodobá udržateľnosť protokolu:

Na zabezpečenie trvalého dopadu protokolu by sa aktéri mali zaviazat' k:

- Každoročnému spracovaniu správ o pokroku v oblasti ochrany obetí a monitorovania inštitúcií.
- Pravidelnému prehodnocovaniu postupov odporúčania s cieľom zlepšiť koordináciu medzi inštitúciami a poskytovateľmi podpory.
- Podpore deinštitucionalizácie presadzovaním riešení založených na komunitnej starostlivosti.

Zodpovednosti kľúčových organizácií

- **Úrad komisára pre osoby so zdravotným postihnutím** – dohliada na implementáciu monitorovacích mechanizmov a zabezpečuje dodržiavanie štandardov v oblasti práv ľudí s postihnutím.
- **Slovenské národné stredisko pre ľudské práva** – poskytuje právnu pomoc obetiam, publikuje správy o systémových nedostatkoch a koordinuje osvetové kampane.
- **Kancelária verejného ochrancu práv (ombudsmana)** – vyšetruje porušenia ľudských práv v inštitúciách a zabezpečuje efektívne riešenie sťažností.
- **Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny** – financuje a reguluje sociálne služby, zabezpečuje, aby zariadenia spĺňali kvalitatívne štandardy.
- **Inšpekcia v sociálnych veciach** – vykonáva systematické hodnotenia inštitúcií, vyšetruje prípady zneužívania a poskytuje školenia pre poskytovateľov starostlivosti.

- **Ministerstvo spravodlivosti** – zabezpečuje prístup k právnej pomoci a spolupracuje s advokátskymi komorami na poskytovaní špecializovanej právnej podpory pre obeť.
- **Organizácie občianskej spoločnosti a mimovládne organizácie** – poskytujú priame podporné služby, facilitujú advokáciu zo strany rovesníkov a pomáhajú pri monitorovacích návštevách.

Záver

Tento protokol predstavuje krok vpred pri **posilňovaní multiodborových reakcií na násilie páchané na ženách a deťoch so zdravotným postihnutím na Slovensku**. Vďaka medziodborovej spolupráci, štruktúrovaným mechanizmom intervencie a vyššej miere prístupnosti **upevňuje podporné siete pre obeť, zlepšuje možnosti oznamovania a posilňuje právnu ochranu**.

Protokol sa zameriava na vytvorenie jasných spolupracovních postupov medzi službami podpory obetí a organizáciami na ochranu práv ľudí s postihnutím. Zahŕňa pravidelné **nezávislé monitorovacie návštevy sociálnych zariadení s účasťou ľudí so skúsenosťou**, ako aj **dôverné mechanizmy hlásenia**, ktoré umožňujú obetiam vyhľadať pomoc bez nutnosti podať právnu sťažnosť.

Taktiež sa usiluje o **vznik národnej pracovnej skupiny** na dohľad nad implementáciou, vypracovanie špecializovaných **školiacich programov** pre sociálnych pracovníkov a inšpektorov a **podporu deinštitucionalizácie** presunom zdrojov na komunitnú starostlivosť namiesto veľkokapacitných inštitúcií.

Dokument bol aktualizovaný na základe **spätnej väzby od odborníkov, organizácií pomáhajúcich obetiam a ľudí s vlastnou skúsenosťou**, aby zabezpečil svoju relevanciu a efektívnosť pri riešení potrieb obetí.